

درس آشنایی با رجال و درایه استاد سید مجتبی نورمفیدی

تاریخ: ۶ دیماه ۸۹

مصادف با: ۲۱ محرم الحرام ۱۴۳۲

جلسه: ۱۱

موضوع کلی: کتب اربعه

موضوع جزئی: کافی

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

معرفی اجمالی کتاب کافی:

اولین کتاب از کتب اربعه کتاب کافی است. ابتداءً به معرفی اجمالی کتاب کافی میپردازیم، کتاب کافی نوشته ابو جعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق کلینیرازی معروف به ثقه الاسلام است که تقریباً در اواخر عصر امامت امام حسن عسکری (ع) و یا در اوائل غیبت صغری متولد شده است. کلین، نام روستائی است در جنوب شهر ری که در آنجا متولد شده و به واسطه تولد در آنجا معروف شده به کلینی رازی، کلینی تحصیلات خود را در قم، کوفه و بغداد ادامه داده و کتاب کافی را در مدت بیست سال تألیف کرده است، این کتاب به درخواست یکی از دوستان و یا یک سائل و درخواست کنندهای نوشته شده که از کلینی درخواست میشود کتابی را بنویسد که مشتمل بر ویژگیهای زیر باشد:

• کافی و جامع همه فنون علم دین از اصول و فروع باشد.

• مشتمل بر آثار صحیح باشد.

• متعلم به این کتاب اکتفاء کند و نیازی به معلم نداشته باشد.

• نزد اهل حق به این کتاب عمل شده باشد.

نام کتاب برگرفته از خصوصیتی است که خود کلینی در مقدمه کتاب به آن اشاره میکند یعنی اسم کتاب کافی را خود مرحوم کلینی نگذاشته است بلکه اسم کتاب برگرفته از مقدمه کتاب است و دیگران کتاب را به این نام نهادهاند. تعداد احادیث کافی مورد اختلاف است بعضی این احادیث را ۱۶۱۹۹ حدیث دانستهاند، بعضی ۱۶۱۲۱ حدیث دانستهاند و بعضی دیگر ۱۵۵۰۸ حدیث را برای کافی ذکر کردهاند.

عوامل اختلاف در تعداد احادیث کافی:

الف) حذف احادیث تکراری، یعنی در هنگام شمارش، ممکن است بعضی احادیث تکراری را شمارش مستقل کرده باشند و بعضی در موقع شمارش، احادیث تکراری را نشمرده باشند.

ب) گاهی ائمه (ع) در یک مجلس به چند سؤال پاسخ دادهاند و این تعدد پاسخها بواسطه تعدد سؤالات باعث شده که اینها را چند روایت حساب کنند و یا مجموع آنها را یک روایت حساب کنند.

ج) در کافی احادیثی به عنوان احادیث موقوف وجود دارد، احادیث موقوف احادیثی هستند که از غیر معصومین نقل شده که ممکن است در موقع شمارش، بعضی احادیث موقوف را شمارش نکرده باشند و بعضی دیگر شمارش کرده باشند.

کتاب کافی مشتمل بر سه بخش است: اصول، فروع و روضه. اصول و فروع به شکل منظمی دستهبندی شده که هر کدام از این دو دارای چند کتاب و هر کتاب مشتمل بر چند باب و هر باب هم مشتمل بر چند حدیث است اما این خصوصیت در روضه وجود ندارد و در روضه روایات پشت سرهم ذکر شده که شامل خطب و نامه‌های ائمه (ع)، مواعظ، مطالب تاریخی و... است، لذا آن دستهبندی که در اصول و فروع هست در روضه نیست.

اصول کافی شامل ۸ کتاب، ۴۹۹ باب و ۳۷۸۶ روایت می‌باشد و موضوع اصول کافی مباحث اعتقادی و اخلاقی است. کتاب - های اصول کافی عبارتند از: کتاب العقولوالجهل، کتاب فضلالعلم، کتاب بالحجه، کتابالایمانوالکفر، کتابالدعا، کتاب فضل القرآن و کتابالعشره.

فروع کافی شامل ۲۶ کتاب، ۱۷۴۴ باب و ۱۰۷۰۰ روایت است، روضه هم مشتمل بر حدود ۲۰۰۰ روایت است.

مزایای کتاب کافی نسبت به سایر کتب اربعه:

۱) کافی از نظر زمان تألیف، نزدیکتر به عصر معصوم است و در دوران غیبت صغری نوشته شده و نسبت به سایر کتب اربعه قرب بیشتری به زمان معصوم دارد که نزدیکی زمان تألیف کتاب به عصر ائمه (ع) خصوصیتی است که این کتاب را از سایر کتب اربعه ممتاز میکند.

۲) کافی جامع تمام مباحث، اعم از: فقهی، اخلاقی، اعتقادی، قصص، خطب، نامه‌های ائمه (ع) و... می‌باشد که سایر کتب اربعه این جامعیت را ندارند یعنی آن سه کتاب دیگر (منلایحضرها لفقیه، استبصار و تهذیب) عمده مشتمل بر مباحث فقهی هستند و به مباحث دیگر پرداخته‌اند.

۳) حدود ۱۶۰۰۰ روایت در کافی آمده که در سایر کتب اربعه این تعداد روایت نیامده است. مثلاً: در من لایحضره - الفقیه ۵۹۹۸ حدیث وجود دارد، در استبصار ۵۵۱۱ حدیث آمده، در تهذیب ۱۳۵۹۰ حدیث ذکر شده که کافی از نظر تعداد روایت در صدر قرار دارد، حتی کافی نسبت به صحاح اهل سنت هم از احادیث بیشتری برخوردار است چون بالاترین تعداد روایتی که در صحاح اهل سنت آمده حدود ۹۰۰۰ حدیث است که کمتر از احادیث کافی می‌باشد.

۴) کافی نسبت به سایر کتب اربعه از استحکام و اتقان بیشتری برخوردار است زیرا مرحوم کلینی از نظر دقت در نقل سند و متن روایت از سایرین اَدَقُّ و اَضْبَطُّ بوده و حتی در سایر کتب اربعه هم از مرحوم کلینی روایت نقل کرده‌اند. لازم است به این نکته توجه شود که مرحوم کلینی روایاتی را که دلالت واضحتری داشته اول آورده و بعد روایاتی را که از وضوح کمتری برخوردار بوده‌اند ذکر کرده است.

۵) وجود روایات عالیالسند در کافی. روایات عالیالسند روایاتی هستند که واسطه ناقل و راوی تا معصوم خیلی کم است یعنی هر چه فاصله کمتر باشد سند عالیتر است و هر چه فاصله بیشتر باشد سند تنزل پیدا میکند، مرحوم کلینی در کافی روایاتی دارد که با سه واسطه از امام معصوم (ع) نقل کرده که در بین کتب اربعه منحصر به فرد است، بعضی حدود ۱۳۵ روایت از کافی نقل میکنند که با سه واسطه از امام نقل شده مثل روایت زیر:

عن علي بن ابراهيم عن هارون بن مسلم عن مسعدة بن صدقة عن ابي عبد الله (ع) قال: قال رسول الله (ص): «مُدَارَاةُ النَّاسِ نِصْفُ الْإِيمَانِ وَالرَّفْقُ بِهِمْ نِصْفُ الْعَيْشِ».

۶) سند روایات در کتاب کافی به نحو کامل ذکر شده ولی در سایر کتب اربعه، سند روایات کامل ذکر نشده و برای پیدا کردن سند کامل روایت باید به بخش مَشِيخَه که در پایان کتب آمده رجوع کرد اما در کافی سند به طور کامل ذکر شده و نیازی به رجوع برای پیدا کردن سند نیست.

بحث جلسه آینده: بررسی ویژگیهای کتاب کافی از نظر نقل سند و نقل متن خواهد بود.

«والحمد لله رب العالمين»